

XÂY DỰNG VĂN HÓA HOẠT ĐỘNG ĐÁNH GIÁ GIÁO DỤC NỘI DUNG VÀ GIẢI PHÁP

• **ThS. NGUYỄN ANH THUẤN**

Sở Giáo dục và Đào tạo Hải Phòng

Xây dựng văn hóa hoạt động đánh giá giáo dục là một yếu tố quan trọng góp phần nâng cao chất lượng giáo dục - đào tạo, khắc phục bệnh thành tích trong giáo dục, tạo ra nét đẹp văn hoá cho con người. Đã có nhiều phương tiện thông tin đại chúng đề cập đến khái niệm *văn hoá hoạt động đánh giá*. Bài viết này xin được trao đổi về nội dung và giải pháp xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục.

1. Văn hoá và văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục

1.1. Văn hoá: E.B.Tylor (1832-1917, Anh) đã đưa ra một định nghĩa mà đến nay vẫn được coi là định nghĩa kinh điển về văn hoá. Trong tác phẩm nổi tiếng "Văn hoá nguyên thủy" (1871), ông viết: "Văn hoá là tổ hợp các tri thức, niềm tin, nghệ thuật, đạo đức, luật pháp, phong tục, và các năng lực, thói quen khác mà con người với tư cách là thành viên của xã hội tiếp thu được". Còn theo E.Heriot thì "Cái gì còn lại khi tất cả những cái khác bị quên đi - cái đó là văn hoá".

Như vậy, có thể hiểu văn hoá là một hiện tượng khách quan, là tổng hoà của tất cả các khía cạnh của đời sống; các thành phần của văn hoá gồm: biểu tượng, giá trị, tiêu chuẩn và văn hoá vật chất. Khi nhận xét một người về khía cạnh văn hoá, người ta thường nói người đó có văn hoá hay không; văn hoá thấp hay văn hoá cao.

1.2. Hoạt động đánh giá giáo dục

Theo Wikipedia thì "Đánh giá (evaluation) là sự phán quyết có hệ thống/có phương pháp về giá trị, tính hữu ích, và ý nghĩa của cái gì hay của một người nào đó. Đánh giá thường được sử dụng để mô tả đặc điểm và định giá các vấn đề, chủ đề quan tâm ở một phạm vi rộng". Theo Trần Bá Hoành thì "Đánh giá là quá trình hình thành những nhận định, phán đoán về kết quả công việc, dựa vào sự phân tích những thông tin thu được, đối chiếu với những mục tiêu, tiêu chuẩn đã đề ra, nhằm đề xuất những quyết định thích hợp để cải thiện thực trạng, điều chỉnh, nâng cao chất lượng và hiệu quả công việc".

Theo E. Beeby, "Đánh giá trong giáo dục là

sự thu thập và lí giải một cách có hệ thống những bằng chứng, như một phần của quá trình, dẫn tới sự phán xét về giá trị theo quan điểm hành động".

Như vậy, *đánh giá giáo dục là quá trình phán đoán giá trị thực của giáo dục trên cơ sở thu thập, chỉnh lí, xử lí các thông tin giáo dục một cách hệ thống, khoa học và toàn diện nhằm mục đích thúc đẩy và nâng cao chất lượng giáo dục*.

Đánh giá giáo dục là một khoa học mang tính quy luật khách quan. Cần tiến hành đánh giá tất cả các hoạt động trong toàn bộ hệ thống giáo dục, từ đánh giá học sinh, cán bộ, giáo viên, công nhân viên... đến đánh giá nhà trường; từ việc xác lập, điều chỉnh kế hoạch dạy học phục vụ cho giáo viên đến cung cấp các thông tin phục vụ cho việc đưa ra các quyết sách giáo dục của Nhà nước. Hoạt động đánh giá là hoạt động có chủ định diễn ra một cách thường xuyên nhằm phát hiện, khích lệ, thúc đẩy, uốn nắn, ngăn chặn sai phạm để không ngừng hoàn thiện.

Nếu phân loại dựa vào chủ thể tham gia đánh giá thì đánh giá giáo dục bao gồm: tự đánh giá (đánh giá trong) và đánh giá ngoại bộ (đánh giá ngoài).

1.3. Văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục

Một nền giáo dục không thể phát triển nếu hoạt động đánh giá giáo dục diễn ra một cách tự phát, cảm tính, thiếu khoa học. Vì thế, trong nhà trường, mọi người phải có trách nhiệm xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục. Để xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục trước hết cần thống nhất quan điểm, nhận thức về văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục.

Nói đến văn hoá hoạt động đánh giá trong giáo dục, trước hết phải nói đến việc đánh giá đúng năng lực, phẩm chất của cán bộ, giáo viên, công nhân viên, học sinh... hiện trạng chất lượng giáo dục. Làm thế nào để mọi người trong nhà trường thấy được mình đã được nhìn nhận, đánh giá đúng, khích lệ và thoả đáng. Như vậy, văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục chính là

kết quả của việc nâng cao ý thức và thái độ để đánh giá đúng của mỗi người tham gia đánh giá giáo dục.

Theo chúng tôi, *văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục là biểu hiện có văn hoá của con người (tổ chức) khi họ tham gia hoạt động đánh giá giáo dục. Nói đến văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục là nói đến những biểu hiện bằng các hành vi xử sự đúng pháp luật, có văn hoá, theo các chuẩn mực của xã hội về lẽ phải, cái đẹp của con người (tổ chức) khi tham gia hoạt động đánh giá giáo dục.*

Cũng như văn hoá nói chung, văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục có những đặc trưng cụ thể riêng biệt. Trước hết, văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục là sản phẩm của những người tham gia đánh giá giáo dục và sử dụng kết quả đánh giá giáo dục; nó đáp ứng nhu cầu giá trị bền vững, xác lập một hệ thống các giá trị được mọi người tham gia chia sẻ, chấp nhận, đề cao và ứng xử theo các giá trị đó. Như vậy, văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục còn góp phần tạo nên sự khác biệt giữa các cơ sở giáo dục này với cơ sở giáo dục kia và nó được coi là truyền thống của riêng mỗi cơ sở giáo dục.

Văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục cần xây dựng trên nguyên tắc người (tổ chức) được đánh giá phải tự đánh giá và có đánh giá ngoài (của các cơ quan chức năng có trách nhiệm đánh giá). Kết quả đánh giá cần được công khai. Như vậy, văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục là sự thể hiện của quyền tự chủ, tự chịu trách nhiệm và quyền làm chủ ở cơ sở.

2. Xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục

Một câu hỏi đặt ra là làm thế nào để xây dựng được văn hoá hoạt động đánh giá trong giáo dục? Xây dựng và phát triển văn hoá là sự nghiệp của toàn dân do Đảng lãnh đạo, trong đó đội ngũ trí thức giữ vai trò quan trọng. Sau đây, chúng tôi xin được đề xuất một số giải pháp cơ bản xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục.

2.1. Xác định mục tiêu đánh giá đúng đắn

Để xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục trước hết những người tham gia công tác đánh giá cần xác định mục tiêu đánh giá đúng đắn. Như chúng ta biết, đánh giá có vai trò chỉ đạo, chẩn đoán, khích lệ, ghi nhận, giao lưu nhằm mục đích cuối cùng là hoàn thiện và nâng cao chất lượng. Đánh giá đúng thực chất năng

lực để chỉ ra các điểm mạnh, điểm yếu, xây dựng kế hoạch cải tiến chất lượng và các biện pháp thực hiện nhằm đáp ứng mục tiêu giáo dục trên cơ sở trân trọng kết quả đã đạt được. Mục tiêu cuối cùng của đánh giá giáo dục là nâng cao chất lượng giáo dục. Mục đích đánh giá cần được đặt ra một cách rõ ràng trước khi tiến hành đánh giá.

Tiếp theo cần biến mục tiêu đánh giá thành nhu cầu của người được đánh giá, thấy được vai trò, ý nghĩa của công tác đánh giá giáo dục. Có như vậy đánh giá mới đảm bảo công tâm, khách quan, trung thực.

Sau khi đã xác định mục tiêu đánh giá đúng đắn các công việc tiếp theo cần thực hiện là: Chuẩn bị công cụ đánh giá (công cụ đánh giá cần chuẩn bị tốt; cần đánh giá theo tiêu chuẩn, tiêu chí,... và bộ công cụ cần được công khai trước để cá nhân, đơn vị được đánh giá nghiên cứu, biết để tự đánh giá,...); lựa chọn phương pháp đánh giá (phương pháp đánh giá phải khoa học, đảm bảo rằng đánh giá khách quan, trung thực); chuẩn bị nhân lực đánh giá (người đánh giá phải được đào tạo để có chuyên môn, nghiệp vụ về đánh giá và có trách nhiệm thực hiện đúng quyền hạn và nghĩa vụ trong khi làm nhiệm vụ). Sau đó là kết quả đánh giá phải có giá trị, phản ánh đúng hiện trạng, thực trạng; tiếp đến là việc sử dụng kết quả đánh giá phải đúng theo quy định và được sử dụng đúng mục đích.

2.2. Xây dựng văn hoá của người được đánh giá

Văn hoá của người được đánh giá có vai trò quan trọng trong việc xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá, người được đánh giá cần có nhận thức đúng, xác định rõ mục tiêu đánh giá. Sau đó cần nghiêm chỉnh thực hiện đúng trách nhiệm của mình khi được đánh giá, tuân thủ nguyên tắc, mục tiêu đánh giá. Người được đánh giá cần chuẩn bị cho mình có tâm thế tốt: sẵn sàng hợp tác, phản hồi khi được đánh giá; thực hiện quyền khiếu nại đúng theo quy định của pháp luật; sẵn sàng trình bày, trao đổi, có ý thức tập thể, ý thức được giá trị của mình trong tập thể, đoàn kết, thảo luận để đi đến sự thống nhất phần đầu vì lợi ích chung.

Người được đánh giá cần có tinh thần cầu tiến, tiếp thu, học hỏi, sửa chữa khi được đánh giá và góp ý; có ý chí vươn lên, coi việc tự phê bình, tự kiểm tra, đánh giá mình là công việc thường xuyên, định kì không thể thiếu, và không ngừng học tập nâng cao hiểu biết, trình độ

chuyên môn, trình độ thẩm mỹ và thể lực; lao động chăm chỉ với lương tâm nghề nghiệp; coi trọng và thường xuyên rèn cái tâm của mình. Người được đánh giá cần thể hiện mình là người có văn hoá.

2.3. Xây dựng văn hoá của người đánh giá

Người đánh giá là chủ thể tổ chức hoạt động đánh giá. Để là người có văn hoá trong hoạt động đánh giá thì trước hết khi tham gia đánh giá họ cần thực hiện tốt vai trò, nhiệm vụ, trách nhiệm và quyền hạn của mình. Người đánh giá cần xác định đánh giá là để giúp đỡ người được đánh giá hoàn thiện, nâng cao chất lượng.

Người đánh giá phải tuân thủ mục tiêu, nguyên tắc đánh giá và hành động để đạt được mục tiêu; cần có tâm thế tốt và tổ chức hoạt động đánh giá cho có văn hoá: đánh giá trung thực, khách quan, khách lễ, trân trọng, ghi nhận và giúp đỡ. Không mang theo cách ứng xử, đánh giá kiểu "gia đình", và luôn vì lợi ích tập thể.

Vì vậy, người đánh giá cần không ngừng hoàn thiện về đạo đức, nhân cách, năng cao năng lực chuyên môn, nghiệp vụ và hoàn thiện về nhận thức. Cán bộ đánh giá phải là người có tâm có tầm. Một người đánh giá giáo dục đủ tiêu chuẩn không chỉ là người có tư tưởng chính trị cứng rắn mà còn phải có năng lực công tác và về phương diện thể chất cũng phải khá tốt. Người đánh giá ít nhất cũng phải hiểu được các kiến thức cơ bản về đánh giá giáo dục, có năng lực đo lường và nghiên cứu các phương diện giáo dục và các quan hệ của nó, hiểu khá sâu về các nhân tố ảnh hưởng đằng sau giáo dục đối với người được đánh giá; có năng lực giao tiếp, trao đổi tốt; có nhân cách chính trực và phẩm chất xử lý các sự việc công bằng, có năng lực tổ chức và tinh thần trách nhiệm. Để đạt được những yêu cầu trên, nhất thiết người đánh giá phải tự hoàn thiện, không ngừng tự đánh giá và thường xuyên học hỏi.

2.4. Xây dựng văn hoá tổ chức

Ở đây chúng tôi muốn nói đến văn hoá tổ chức và việc xây dựng văn hoá tổ chức (tổ chức đánh giá và tổ chức được đánh giá).

Văn hoá tổ chức có thể được mô tả như một tập hợp chung các tín ngưỡng, thông lệ, hệ thống giá trị, quy chuẩn hành vi ứng xử và cách hoạt động riêng của từng tổ chức. Những mặt trên sẽ quy định mô hình hoạt động riêng của tổ chức và cách ứng xử của các thành viên trong tổ chức. Như chúng ta đã biết, thông qua tác phong, cách làm việc và ứng xử trong công việc

người ta xác lập được phong cách của đơn vị và đó cũng là bản sắc riêng của đơn vị đó.

Một tổ chức mạnh, tổ chức có văn hoá là tổ chức biết học hỏi. Do vậy, cần xây dựng tổ chức của mình thành tổ chức biết học hỏi.

Xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá phụ thuộc nhiều vào văn hoá tổ chức, đó là thái độ và phong cách làm việc của cán bộ quản lý, giáo viên và nhân viên,.... Toàn bộ hệ thống làm việc tự giác, tích cực tạo ra những sản phẩm có chất lượng.

Tổ chức cần xây dựng một môi trường văn hoá, cơ chế và điều kiện làm việc phù hợp cho đội ngũ thay vì kiểm soát họ.

Cần tuyên truyền sâu rộng văn hoá đánh giá giáo dục đến mọi người trong tổ chức, những người tham gia công tác giáo dục nói riêng và xã hội nói chung; coi đánh giá và tự đánh giá là một công việc thường xuyên, và định kì nhằm một mục đích cuối cùng là để hoàn thiện và nâng cao chất lượng.

Tạo ra trong tổ chức đời sống văn hoá lành mạnh, đáp ứng những nhu cầu văn hoá đa dạng và không ngừng tăng lên. Giữ gìn và phát huy những đạo lý tốt đẹp, nét đẹp văn hoá. Phát triển và không ngừng nâng cao chất lượng hoạt động của các thiết chế văn hoá ở cơ sở. Tăng cường các hoạt động văn hoá nói chung, hoạt động đánh giá giáo dục có văn hoá nói riêng.

2.5. Xây dựng quan hệ, thiết lập và duy trì trạng thái giao lưu tâm lý tốt giữa người được đánh giá và người đánh giá

Trước hết, những người tham gia đánh giá cần tạo ra quan hệ đúng mực. Quan hệ đó thể hiện trong giao tiếp, ứng xử có văn hoá. Xây dựng một thói quen và ứng xử tốt trong khi đánh giá luôn mang lại bầu không khí thân thiện, làm cho mọi người có cảm giác thoải mái, được khích lệ và được tôn trọng. Khi đó người được đánh giá sẽ tự tin hơn. Xác định đánh giá là để hoàn thiện, người đánh giá sẽ cởi mở hơn, giúp đỡ nhiệt tình hơn.

Muốn có kết quả đánh giá có giá trị cao, người đánh giá và người được đánh giá cần thống nhất về mục tiêu đánh giá, thống nhất về giá trị giáo dục. Giá trị giáo dục có thể phân thành hai tầng bậc và bốn loại lớn sau:

Thứ nhất, quan hệ giá trị giữa giáo dục và xã hội (như giá trị chính trị, giá trị kinh tế, giá trị đạo đức lí luận, giá trị lịch sử văn hoá,...); quan hệ giữa giá trị giáo dục và phát triển cá thể (như giá trị sinh tồn, giá trị hoàn thiện, giá trị sáng tạo

và hoàn thiện,...).

Thứ hai, quan hệ giá trị giữa giáo viên và học sinh (dưới một điều kiện nhất định người giáo dục và người được giáo dục có thể chuyển đổi chủ thể và khách thể); quan hệ giá trị giữa giáo viên, học sinh (chủ thể giá trị) và hoàn cảnh giáo dục, phương tiện truyền thông giáo dục (khách thể giá trị).

Trong quá trình đánh giá, tâm lí đánh giá cũng là yếu tố cần quan tâm; có 4 loại trạng thái tâm lí đánh giá cơ bản sau:

- Tinh thần kết hợp tốt giữa người được đánh giá và người đánh giá: tinh thần tốt, tích cực thì dễ thấy được chỗ tốt, chỗ tích cực của người được đánh giá. Đây là trạng thái tốt nhất giúp đánh giá dễ dàng đạt được thành công.

- Tinh thần người đánh giá tốt, người được đánh giá không tốt. Người đánh giá nhiệt tình, tích cực, còn người được đánh giá lại lạnh nhạt, chán nản thì sẽ có sự ngăn cách tâm lí. Gặp trường hợp này, người đánh giá cần tỏ ra khoan dung, chủ động khắc phục tình hình để có thể thay đổi tinh thần người được đánh giá.

- Tinh thần người đánh giá không tốt, tinh thần người được đánh giá tốt. Người đánh giá không tự tin vào công việc của mình, có thái độ lạnh nhạt với người được đánh giá, không muốn tìm hiểu đối phương. Gặp tình huống này người được đánh giá dù tinh thần có cao và thái độ tích cực cũng sẽ như bị gáo nước lạnh dội lên đầu.

- Tinh thần của người đánh giá và người được đánh giá đều không tốt. Do nhiều nguyên nhân, người đánh giá và người được đánh giá bị đối lập và xung khắc, khiến cho cả hai rơi vào trạng thái suy sụp, khủng hoảng tâm lí, dẫn đến thất bại trong đánh giá.

Bốn trạng thái trên cho thấy thái độ của người đánh giá rất quan trọng. Người đánh giá nên cố gắng duy trì tinh cảm tốt đẹp, sự giao lưu tâm lí hai bên ở trạng thái thuận lợi mới có thể chủ động điều chỉnh tâm lí người được đánh giá, giúp công việc được tiến hành thuận lợi.

2.6. Nâng cao trách nhiệm của các nhà quản lí và xã hội

Xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá trong giáo dục cần được các nhà quản lí và xã hội quan tâm một cách thích đáng, đúng với vị trí, vai trò của nó.

Người quản lí và xã hội phải thấy được tầm quan trọng của việc xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá trong giáo dục, kết nối các hoạt động đánh giá với mục tiêu, chiến lược, kế hoạch hành động để thực hiện mục tiêu đó. Tăng cường công tác truyền thông, nâng cao nhận thức về sự cần

thiết phải xây dựng văn hoá đánh giá trong giáo dục. Các nhà quản lí giáo dục cần tăng cường quản lí, tổ chức thực hiện, hướng dẫn, chỉ đạo, kiểm tra, giám sát các hoạt động đánh giá giáo dục theo quy định.

Tăng cường nguồn lực và phương tiện cho hoạt động đánh giá giáo dục; có kế hoạch đào tạo, bồi dưỡng cán bộ làm công tác đánh giá giáo dục để tăng cường năng lực đáp ứng được yêu cầu.

Tăng cường hiệu quả lãnh đạo trên lĩnh vực văn hoá. Nhà nước cần có những quy định pháp luật, chính sách văn hoá và các quyết sách đúng đắn đối với công tác đánh giá trong giáo dục. Luật Giáo dục cần quy định chi tiết hơn về hoạt động đánh giá. Quyết sách của các cấp quản lí cần hết sức coi trọng kết quả đánh giá. Cần có chế tài xử phạt những hoạt động "đánh giá thiếu văn hoá". Tạo sự đồng thuận và vào cuộc của các ngành có liên quan, của toàn xã hội; sự ủng hộ của các cơ quan quản lí nhà nước, các cơ sở giáo dục... Xã hội cần biết đặt lòng tin vào người tham gia đánh giá, cũng như người được đánh giá.

Cơ quan quản lí cũng như xã hội cần coi trọng giá trị của kết quả đánh giá trung thực, và đó chính là từng bước góp phần xây dựng văn hoá chất lượng.

Hy vọng rằng nội dung và giải pháp xây dựng văn hoá hoạt động đánh giá giáo dục sẽ là mối quan tâm thường xuyên của các cấp quản lí, xã hội cũng như đội ngũ những người làm công tác giáo dục, nhằm làm cho giáo dục thực sự đáp ứng những đòi hỏi của công cuộc xây dựng và phát triển đất nước.

TÀI LIỆU THAM KHẢO CHÍNH

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2007), *Điều lệ trường trung học*, Ban hành theo quyết định số 07/2007/QĐ-BGD&ĐT.
2. Văn kiện đại hội Đảng thời kì đổi mới (2005) về văn hoá, xã hội, khoa học - kĩ thuật, giáo dục, đào tạo.
3. Lê Đức Ngọc (2005), *Đo lường và đánh giá trong giáo dục*.
4. Ngô Cương (2001), *Cơ sở đánh giá giáo dục hiện đại*.
5. Stephen Davis and colab. (2005), *School Leadership Study. Developing Successful Principal*, Review of Research Stanford Educational Leadership Institute.

SUMMARY

Building the culture of educational activities is an important factor in increasing education quality, creating the cultural identity by humans. Based on this assumption the author discusses some contents and solutions for the culture in education assessment in the country.